

XITOIY VA O‘ZBEK TILLARIDA ARGO HAMDA JARGONLARNING SOTSIOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Jalilova Hilola Jo‘rabek qizi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti magistranti

Annotatsiya

Maqolada xitoy va o‘zbek tillaridagi argo hamda jargon birliklarining sotsiolingvistik tabiati, shakllanish manbalari va pragmatik vazifalari qiyosiy yoritiladi. Tadqiqot natijalari noadabiy leksika til tizimining chetki emas, balki real muloqotda faol qatnashadigan qatlam ekanini ko‘rsatadi. Xitoy materialida metaforik siqilish, qisqartma va yozuvga asoslangan ixcham modellar ustun bo‘lsa, o‘zbek materialida o‘zlashma, gibrid birikma va bahoviy-ekspressiv birliklar faolroq ekani aniqlanadi. Shuningdek, maqolada argo va jargon birliklarining baholash, guruhni tanitish, sir saqlash, muloqotni tejamkorlashtirish va emotsional ta’sir ko‘rsatish vazifalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: argo, jargon, sotsiolekt, noadabiy leksika, xitoy tili, o‘zbek tili, pragmatik vazifa, qiyosiy tahlil.

Asosiy qiyosiy ko‘rsatkichlar

Til	Argo	Jargon	Jami	Qisqa izoh
Xitoy tili	37	29	66	Argoviy qatlam salmog‘i nisbatan yuqori
O‘zbek tili	28	43	71	Jargon qatlamining ulushi ko‘proq

Kirish

Tilning noadabiy qatlamlari jamiyatning ijtimoiy tabaqalanishi, yoshlar muhitining yangilanishi, kasbiy guruhlar ichki aloqasi va raqamli muloqot sur'atlari bilan uzviy bog'liq hodisadir. Shu bois argo va jargon birliklari adabiy me'yor doirasidan tashqarida shakllansa-da, ular real nutqda juda faol, ixcham va ta'sirchan vosita sifatida ishlaydi [1; 2]. Xitoy va o'zbek tillarini qiyoslash bu qatlamning universal hamda milliy jihatlarini ko'rsatish imkonini beradi. Dissertatsiyada tuzilgan tahliliy korpusga xitoy tilidan 66 ta, o'zbek tilidan 71 ta tanlanma birlik kiritilgani ham bu yo'nalishda qiyosiy kuzatish olib borish uchun yetarli amaliy asos yaratadi [3].

Argo va jargonning differensial belgilari

Argo va jargon ko'pincha bir-biriga yaqin qo'llansa-da, ularning kommunikativ markazi aynan bir xil emas. Argo ko'proq yopiq yoki yarim yopiq guruh ichidagi kodlash, begonalardan ma'noni yashirish, ichki birdamlikni mustahkamlash vazifasini bajaradi. Jargon esa ma'lum kasbiy, yosh, submadaniy yoki ijtimoiy guruh nutqida tezkor va qulay muloqotni ta'minlaydigan birliklar majmuasidir [1; 4]. Shu ma'noda argoda maxfiylik komponenti kuchliroq, jargonda esa operatsion qulaylik va identifikatsiya funksiyasi yetakchi hisoblanadi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, birlikning qaysi qatlamga mansubligini faqat shakliga qarab belgilab bo'lmaydi. Auditoriya, qo'llanish muhiti, maqsad va bahoviy yuklama ham e'tiborga olinishi kerak. Masalan, xitoy tilidagi 条子 (tiáozi) birligi politsiya xodimiga nisbatan yashirin atama sifatida argoga yaqinlashsa, 挂科 (guàkē) yoki 考研 (kǎoyán) kabi birliklar ta'lim sohasida faol ishlatiladigan jargon vazifasini bajaradi. O'zbek tilida ham "ment", "krisha", "razbor" singari birliklar argoga yaqin qatlamni, "sessiya", "kontrakt", "grant", "perevod" kabi birliklar esa ijtimoiy-professional jargon qatlamini ifodalaydi [3; 5].

Shakllanish manbalari va struktur xususiyatlar

Xitoy tilidagi argo va jargonlarning shakllanishida ieroglif tizimi, fonetik yaqinlik, ma'no o'yini va qisqartma mexanizmlari katta rol o'ynaydi. Dissertatsiyada ta'kidlanganidek, xitoycha materialda metaforik kompozitsiya, grafik innovatsiya va semantik siqilish kuchli [3]. Masalan, 内卷 (nèijuǎn), 躺平 (tǎngpíng), 摆烂 (bǎilàn), 吃瓜 (chīguā), 社死 (shèsǐ), 破防 (pòfáng) kabi birliklar bir necha ijtimoiy-kechinmaviy qatlamni bitta ixcham nomga jamlaydi. Bu birliklar bir vaqtning o'zida ma'no, kayfiyat va guruhiy tajribani kodlaydi.

O'zbek tilida esa ko'p tillilik va shahar muhitining ta'siri kuchliroq ko'rinadi. Ruscha, inglizcha va boshqa o'zlashmalar, shuningdek, o'zbekcha fe'llar bilan birikkan gibrid modellar noadabiy qatlamning faol manbai hisoblanadi. "Otkat", "sxema", "deadline", "brief", "post tashlamoq", "story qo'yimoq" kabi birliklar zamonaviy shahar-professional nutqda keng ishlatiladi [3]. Demak, xitoy materialida ichki imkoniyatlar asosida ixcham model hosil qilish, o'zbek materialida esa o'zlashma va gibrid konstruksiyalarni mahalliy nutqqa moslashtirish yetakchi tendensiya sifatida namoyon bo'ladi.

Pragmatik vazifalar

Tadqiqot natijalari argo va jargon birliklari bir necha asosiy pragmatik vazifani bajarishini ko'rsatdi: baholash, ekspressivlik, guruhni tanitish, sir saqlash, nutqiy tejamkorlik va muloqotni boshqarish [3]. Xitoy tilidagi 社牛 (shèniú), 社恐 (shèkǒng), 绝绝子 (juéjuézi), YYDS (yǒngyuǎn de shén) kabi birliklar ijtimoiy tipaj, yuqori baho va emotsional kuchaytirishni ixcham ifodalasa, o'zbek tilidagi "zo'r", "gap yo'q", "bomba", "tema", "qotdi" singari birliklar suhbatdosh bilan yaqinlikni va baholashni tez yetkazishga xizmat qiladi [3].

Bundan tashqari, argoga xos qatlamda yashirish funksiyasi aniqroq namoyon bo'ladi. Xitoy tilidagi 条子 (tiáozi), 踩点 (cǎidiǎn), 放风 (fàngfēng), 黑货 (hēihuò),

马仔 (mǎzǎi) birliklari jinoyat muhitida begona kuzatuvchidan ma'noni to'sishga xizmat qilsa, o'zbek tilidagi "ment", "krisha", "razbor", "zona" kabi birliklar ham xuddi shunday ijtimoiy chegarani belgilaydi [3]. Jargon qatlamida esa iqtisodiylik va kasbiy aniqlik yetakchi bo'lib, xitoy tilidagi 上线 (shàngxiàn), 回滚 (huígǔn), 复盘 (fùpán), 带货 (dàihuò) singari birliklar uzoq tavsif o'rniga tayyor signal vazifasini bajaradi.

Qiyosiy kuzatish natijalari

Dissertatsiya korpusining son jihatidan tahlili ham qiziqarli manzarani ko'rsatadi: xitoy tilidagi 66 birlikning 37 tasi argo, 29 tasi jargon bo'lsa, o'zbek tilidagi 71 birlikning 28 tasi argo, 43 tasi jargon sifatida belgilangan [3]. Bu nisbat xitoy materialida yoshlar va raqamli muhitga xos argoviy qatlamning, o'zbek materialida esa kasbiy va operatsion muhit bilan bog'liq jargon qatlamining salmog'i yuqoriroq ekanini ko'rsatadi.

Shuningdek, har ikki tilda umumiy semantik maydonlar o'xshash: yoshlar nutqi, raqamli muloqot, ta'lim, savdo, jinoyat muhiti, media va axborot texnologiyalari. Biroq mazkur maydonlar ichida ifodalanish vositalari turlicha. Xitoycha birliklar ko'pincha qisqa va metaforik bo'lsa, o'zbekcha birliklar ko'proq o'zlashma, gibrid birikma va bahoviy so'zlashuvga tayanadi [3]. Bu farq qiyosiy tarjimada ayniqsa muhim bo'lib, ko'p hollarda shakliy moslik emas, funksional moslik ustuvor bo'lishini talab qiladi.

Xulosa

Demak, xitoy va o'zbek tillaridagi argo hamda jargon birliklari ijtimoiy tajribani ixchamlashtirish, baholash, identifikatsiya va yashirish vazifalarini bajaruvchi faol til qatlamidir. Xitoy tilida metaforik kompozitsiya, yozuvga asoslangan yangilik va qisqartma modellar, o'zbek tilida esa o'zlashma hamda

gibrid konstruksiyalar yetakchi. Shu bois argo va jargonni qiyosiy o‘rganish nafaqat nazariy sotsiolingvistika, balki tarjima amaliyoti, o‘qitish metodikasi va ikki tilli izohli lug‘atchilik uchun ham muhim amaliy natija beradi [3; 6].

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Halliday, M. A. K. Anti-Languages // *American Anthropologist*. – 1976. – Vol. 78(3). – P. 570–584.
2. Eble, C. *Slang and Sociability: In-Group Language Among College Students*. – Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1996.
3. Jalilova H. J. *Xitoy va o‘zbek tillarida argo va jargonlarning qo‘llanilishi va xususiyatlari*. Magistrlik dissertatsiyasi. – Toshkent, 2026.
4. Erkinova, M. *O‘zbek tilida jargon, argo va slenglarning qo‘llanishi // O‘zbek filologiyasi: muammo va yechimlar*. – 2024. – B. 49–52.
5. Saidova, N. A. *O‘zbek badiiy asarlarida argo va jargonlarning qo‘llanish xususiyatlari*. – 2024.
6. Li, Z., Yarowsky, D. Mining and Modeling Relations between Formal and Informal Chinese Phrases from Web Corpora // *Proceedings of EMNLP 2008*. – P. 1031–1040.